

Mihaela Cristina Mocanu

Căile de atac de retractare în procesul civil

Mihaela Cristina Mocanu

Căile de atac de retractare în procesul civil

Universul Juridic

București

-2014-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2014, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA ȘI
ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MOCANU, MIHAELA CRISTINA

**Căile de atac de retractare în procesul civil / Mihaela
Cristina Mocanu. - București : Universul Juridic, 2014**
Bibliogr.
ISBN 978-606-673-284-0

347.955

347.958

REDACȚIE:

tel./fax: **021.314.93.13**

tel.: **0732.320.666**

e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL

telefon: **021.314.93.15**

DISTRIBUȚIE:

tel./fax: **021.314.93.16**

e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

Abrevieri

alin. - alineat

apud - citat după

art. - articol

B. Cas. - Buletinul Casației

B. Of. - Buletinul Oficial, Partea I

C. Ap. - Curtea de Appel

C. civ. - vechiul Cod civil

C. Jud. - Revista „Curierul Judiciar”

C. pr. civ. fr. (it.) (Q) - Codul de procedură civilă francez (Italian) (Québec) etc.

C. pr. civ. - vechiul Cod de procedură civilă

C. pr. pen. - Codul de procedură penală

c. - contra

cap. - capitolul

Cas - Înalta Curte de Casație și Justiție a României

Cass. it. - Curtea de Casație italiană

CEDO - Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Strasbourg)

CEPEJ - Raportul Comisiei Europene pentru Eficientizarea Justiției

col. civ. - colegiul civil

Convenție - Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (Convenția europeană a drepturilor omului)

CSJ - Curtea Supremă de Justiție

CSM - Consiliul Superior al Magistraturii

dec. civ. - decizia civilă

dec. - decizia

Dreptul - Revista „Dreptul” – serie nouă

ed. - ediție

Ed. - Editura

etc. - etcaetera („și celelalte”)

H.G. - Hotărârea Guvernului României

hot. - hotărârea

ibidem - în același loc

ICCJ - Înalta Curte de Casație și Justiție

infra - mai jos

Jud. - Judecătoria

M. Of. - Monitorul Oficial al României, Partea I

NCC - Noul Cod civil

NCPC - Noul Cod de procedură civilă

NCPC - Noul Cod de procedură penală

O.U.G. - Ordonanța de urgență a Guvernului

op. cit. - opera citată

p. - pagina

par. - paragraful

pct. - punctul

pp. - paginile

PR - „Pandectele române” – Repertoriu de jurisprudență, doctrină și legislație

RDC - „Revista de drept comercial”

RDP - „Revista de drept public”

RRD - „Revista română de drept”

RRDA - „Revista română de drept al afacerilor”

RRDJ - „Revista română de jurisprudență”

RRDM - „Revista română de dreptul muncii”

RRDP - „Revista română de drept privat”

RRES - „Revista română de executare silită”

s. civ. - secția civilă

s. civ. cont. adm. fisc. - secția civilă, de contencios administrativ și fiscal

s. civ. min. fam., confl. munc. asig. soc. - secția civilă pentru cauze de familie și minori, conflicte de muncă și asigurări sociale

s. civ. propr. int. - secția civilă și de proprietate intelectuală

s. civ., min. fam., litig. munc. asig. soc. - secția civilă, minori și familie, litigii de muncă și asigurări sociale

s. com. marit. fluv., cont. adm. fisc. - secția comercială, maritimă și fluvială, contencios administrativ și fiscal

s. com. - secția comercială

s. confl. munc. asig. soc. - secția pentru conflicte de munca și de asigurări sociale

ș.a. - și alții (altele)

s.n. - sublinierea noastră

SCJ - Revista „Studii și cercetări juridice”

sent. civ. - sentința civilă

Studia - Revista „Studia Universitatis Babeș-Bolyai” – Series
Iurisprudentia

supra - mai sus

Trib. Suprem - Tribunalul Suprem

Trib. - Tribunal

urm. - următoarele

vol. - volumul

Introducere

Desfășurarea raporturilor juridice civile generează, în mod inerent, o serie de conflicte rezultate din neîndeplinirea sau nerespectarea drepturilor și obligațiilor subiectelor de drept implicate în derularea acestora sau atingerile aduse terților neparticipanți. În asemenea cazuri, dreptul ar rămâne iluzoriu dacă n-ar exista posibilitatea ocrotirii și apărării lui¹.

Potrivit art. 21 din Constituție, „orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime. Nicio lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept”. Garan-tarea accesului liber la justiție este asigurată de prevederile constitu-ționale, dar și de o serie de alte reglementări care mijlocesc și facilitează apărarea drepturilor sau intereselor legale. Acțiunea civilă constituie un asemenea mijloc, prin intermediul căreia se declanșează întreaga activitate judiciară a organelor menite să restabilească ordinea de drept încălcată.

Promovarea acțiunii civile declanșează procesul civil, acea acti-vitate a instanței de judecată și a participanților la înfăptuirea justiției, efectuată în condițiile și după prescripțiile legii, în scopul asigurării respectării ordinii de drept, a libertăților fundamentale, a drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor fizice și juridice².

Procesul civil parcurge, de regulă, însă nu în mod obligatoriu, două faze: judecata (*cognitio*) și executarea silită (*executio*).

Prima fază este declanșată prin cererea de chemare în judecată, care investește instanță și sfârșește prin rămânerea definitivă a hotărârii pronunțate asupra litigiului. La rândul său, faza judecătii cunoaște mai multe etape, fiecare dintre ele fiind reglementate de lege și având obiective proprii³, dar ca finalitate urmărind să ajungă la pronunțarea unei hotărâri legale și temeinice, de natură a satisface interesele părților din procesul civil, care au apelat la justiție. Prima etapă este cea scrisă, prealabilă, în cadrul căreia părțile se încunoștin-

¹ I. Stoenescu, G. Porumb, *Drept procesual civil român*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1966, p. 7.

² Scopul procesului civil este declarat chiar în art. 1 alin. (2) NCP.

³ I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Drept procesual civil. Teoria generală*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983, pp. 34-35.

țază reciproc prin intermediul cererii de chemare în judecată, respectiv al întâmpinării sau, după caz, a cererii reconvenționale, asupra pretențiilor și apărărilor, precum și în legătură cu probele ce urmează a fi administrate, în vederea dovedirii lor. Etapa următoare este cea a cercetării procesului în ședința de judecată, etapă complexă care presupune desfășurarea mai multor activități procesuale, în cadrul cărora părțile au posibilitatea să își susțină apărările și pretențiile în mod real și în contradictoriu, să administreze probe, să le analizeze și să le dezbată. După închiderea dezbaterilor, urmează etapa deliberării și pronunțării hotărârii cu care se încheie judecata în fond.

De cele mai multe ori, cel puțin una din părțile participante la proces se simte nedreptățită de hotărârea pronunțată, astfel că solicită o nouă judecată la instanța superioară. Posibilitatea de a exercita o cale de atac reprezintă și ea o garanție a dreptului la apărare, astfel încât părțile să nu-și vadă dreptul compromis definitiv prin pronunțarea unei hotărâri nelegale și netemeinice.

Căile de atac reprezintă o formă concretă de manifestare a acțiunii civile, iar în momentul în care partea interesată apelează la o cale de atac, aceasta devine o componentă a acțiunii civile puse în mișcare. Ele sunt mijloace sau remedii juridice procesuale prin intermediul cărora se poate solicita verificarea legalității și temeiniciei hotărârilor judecătorești, și, în final, remedierea erorilor săvârșite¹. O hotărâre, oricât de criticabilă ar fi, nu poate forma, în principiu, obiectul unei cereri în anulare (specifică actelor juridice)², însă este necesar să se recunoască părților posibilitatea de a provoca un nou examen al procesului, prin exercițiul căilor de atac prevăzute de lege.

Reglementarea actuală a căilor de atac este rezultatul unei îndelungate evoluții istorice. Dreptul de a critica hotărârea judecătorească își are originea în epoca romană. Necesitatea ca hotărârea unui magistrat să fie controlată de un altul, investit cu puterea instanței

¹ V. Negru, D. Radu, *Drept procesual civil*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972, p. 296.

² Prevederile art. 405 NCPD stipulează în mod expres această regulă: „Nulitatea unei hotărâri nu poate fi cerută decât prin căile de atac prevăzute de lege, în afară de cazul când legea prevede în mod expres altfel”. O prevedere expresă, în sens contrar celor stipulate de art. 405 NCPD, este menționată în cuprinsul art. 2.278 NCC, care statuează că o tranzacție constatată printr-o hotărâre judecătorească poate fi desființată prin acțiune în nulitate, acțiune în rezoluțiune sau reziliere, acțiune revocatorie sau acțiune în declararea simulației precum orice alt contract.

superioare, se motiva prin rațiunea existenței cadrului ce permitea îndreptarea erorilor primei instanțe, dar și evitarea reluării aceleiași proces, cu pericolul pronunțării unor hotărâri contradictorii¹. Se observă că, încă din perioada apariției incipiente a dreptului, s-a ivit necesitatea ca o hotărâre pronunțată în urma unei judecăți să fie controlată de o altă instanță pentru a se permite îndreptarea erorilor săvârșite de judecătorii primei instanțe². În dreptul modern asistăm la o mare diversitate în ceea ce privește organizarea căilor legale de atac ce se pot îndrepta împotriva unei hotărâri judecătorești.

În literatura de specialitate mai veche s-au exprimat păreri care pun la îndoială necesitatea existenței căilor de atac, susținându-se că ar fi suficient un singur grad de jurisdicție. Potrivit acestor opinii, existența și exercitarea căilor de atac conduc la prelungirea procesului, la cheltuieli mai mari în sarcina justițiabililor, dar și a statului, la o scădere a încrederii părților în actul de justiție, la o slăbire a responsabilității judecătorilor primei instanțe. În susținerea acestei opinii s-a mai argumentat și că, în multe situații, hotărârile pronunțate în căile de atac nu sunt cu nimic mai bune decât cele atacate, iar uneori se pronunță chiar hotărâri greșite care le înlocuiesc pe cele corecte, trecând în puterea lucrului judecat³.

¹ Trebuie menționat însă că în prima perioadă a dreptului roman, dreptul de apel în fașa unei jurisdicții superioare era necunoscut. Potrivit regulii de drept public, orice magistrat putea opune „vetoul” său deciziilor unui alt magistrat egal sau inferior. Magistratul trimitea cauza la un judecător privat, care confirma sau refuza pretențiile reclamantului. Părțile nu puteau ataca acea hotărâre și cel mult puteau paraliza efectul ei prin intervenția la alt magistrat, egal în grad, care avea posibilitate de a se opune la executarea sentinței. Dar chiar și în aceste condiții, acest „veto” al magistratului nu avea altă putere decât de a opri execuția și, în nici un caz, nu înlocuia sentința atacată prin una nouă – G. Tocilescu, *Curs de procedură civilă*, Iași, 1889, vol. I, p. 94.

² E. Herovanu, *Principiile procedurii judiciare*, București, 1932, vol. I, p. 359; În literatura de specialitate s-a observat în mod pertinent că ideea de vină exclusivă a primului judecător, ce a însoțit secole de-a rândul petiția justițiabilului în calea de atac, și-a pierdut un astfel de atribut pentru prima oară în anul 1667, printr-o ordonanță dată în Franța, act normativ care lega erorile cuprinse în hotărâri nu numai de activitatea judecătorului, ci și de greșelile de fapt comise de părți, diferențiere brută care a stat ulterior la baza distincției dintre calea de atac ordinară și cea extraordinară – A. Ciucă, *Apelul*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 41-42.

³ Ulpian sublinia că este posibil ca judecătorul de la instanța superioară să nu judece mai bine decât cel de la prima instanță și să desființeze o hotărâre care nu era greșită, arătând avantajele și dezavantajele apelului: *appellandi usus quam sit frequens, quameque necessarius, nemo est qui nesciat; quippe cum iniquitatem*

În același timp, atât doctrina, cât și jurisprudența au reliefat că sunt destul de multe situații când se săvârșesc greșeli și este necesar ca acestea să fie înlăturate. Acest lucru este posibil numai prin reglementarea unui sistem de căi de atac care, fie să permită realizarea unui control judiciar de către o instanță superioară, fie să permită chiar însăși instanței care a pronunțat hotărârea să examineze împrejurări noi, în cazurile și condițiile prevăzute de lege, care să-i permită a retracta hotărârea greșită. Neliniștea de a lăsa necorectate erorile de ordin procedural, greșita apreciere a faptelor, interpretarea eronată a normei aplicate (sau alegerea greșită a acesteia) sunt tot atâtea argumente care justifică în prezent existența căilor de atac¹.

Deși judecata în fața primei instanțe are la bază un sistem de principii, care constituie în același timp un sistem de garanții procesuale ce pot asigura desfășurarea în bune condiții a activității de judecată, legiuitorul a prevăzut și o garanție suplimentară pentru legalitatea și obiectivitatea hotărârilor judecătorești, respectiv controlul judiciar². Legiuitorul nu s-a mulțumit să organizeze judecata în fața instanței de fond, ci, pentru a asigura în bune condiții realizarea sarcinilor civile, a prevăzut și posibilitatea remedierii greșelilor de judecată prin intermediul căilor de atac.

Mai mult, în sistemul nostru judiciar controlul nu privește numai hotărârile nedefinitive ale primei instanțe, ci și unele hotărâri definitive sau intermediare, prezumția de adevăr a lucrului judecat trebuind să cedeze în fața necesității de restabilire a adevărului și a legalității. Posibilitatea desființării unei hotărâri definitive nu trebuie înțeleasă însă în sensul că ar implica anihilarea lucrului judecat, ci, dimpotrivă, ca o întărire a acestei instituții, deoarece la baza sa stau principiile legalității și adevărului.

Unul dintre cele mai importante efecte ale hotărârii judecătorești pare a fi prezumția de adevăr ce însoțește orice hotărâre judecătorească, regulă cunoscută sub denumirea din dreptul roman de *res iudicata pro veritate habetur* (lucrul judecat se consideră adevărat). Aceasta a fost acceptată ca o ficțiune a legii, în sensul că sentința judecătorului nu e adevăr, ci ține loc de adevăr, fiind întemeiată pe considerente de ordin politic și social³. Regula este menită să pună

judicatum vel imperitiam corrigat. Licet nonnunquam bene lates sententias in pejus reformet. Neque enim utique melius pronuntiat, qui novissimus sententiam laturus est – G. Tocilescu, *op. cit.*, vol. III, pp. 52-53.

¹ A. Ciucă, *op. cit.*, p. 44.

² Al. Velescu, *Recursul civil*, Ed. Științifică, București, 1965, p. 7.

³ C.Șt. Tomulescu, *Drept privat roman*, vol. I, Tipografia Universității București, 1979, pp. 138-139.